

Απόσπασμα βιβλίου Ντούλια Θ. «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», (2015), Οσελότος, Αθήνα

1.1.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί της Κοινωνικής Οικονομίας

(Ντούλια Θ. «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα» (2015), Οσελότος, Αθήνα, σσ 29-30)

Έννοιες

Στη σχετική βιβλιογραφία **δεν υπάρχει ένας, ευρέως αποδεκτός, ορισμός της Κοινωνικής οικονομίας**. Κατ' αρχήν ο όρος «Κοινωνική οικονομία» αυτομάτως προσδίδει στον τομέα αυτό χαρακτηριστικά τόσο κοινωνικά, όσο και οικονομικά. Πράγματι, σύμφωνα με τον Μωυσίδη Α.¹ **«το ζήτημα της Κοινωνικής Οικονομίας είναι πολύ ασαφές και διαφιλονικούμενο ως προς την εννοιολογική, επιστημολογική, ιδεολογική, εφαρμοστική και πολιτική πτυχή του»**.

Η κοινωνική οικονομία ορίζεται, συνήθως, είτε με βάση το **νομικό καθεστώς** των οργανώσεων με τις οποίες συνδέονται οι δραστηριότητες του τομέα, είτε με βάση τις **κοινές αρχές** που διέπουν τη λειτουργία των διαφόρων οργανισμών που δραστηριοποιούνται σε αυτόν.

Παραδοσιακά ο επονομαζόμενος «Τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας» ή «Τρίτος Τομέας της Οικονομίας» ή «Μη Κερδοσκοπικός Τομέας» ή «Συλλογική Οικονομία» ή «Αλληλέγγυα Οικονομία», όπως και η «Κοινωνία των Πολιτών», αποτελούν τον τρίτο πόλο, ο οποίος τοποθετείται στον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ Κράτους (Δημόσιος Τομέας - πρώτος τομέας) και Αγοράς (Ιδιωτικός τομέας – δεύτερος Τομέας) και περιλαμβάνει τόσο τον μη κερδοσκοπικό τομέα όσο και την οργανωμένη και θεσμοθετημένη κοινωνική οικονομία².

Οι έννοιες αυτές και κατ' επέκταση οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο πλαίσιό τους κατ' άλλους διασταυρώνονται, αλλά δεν ταυτίζονται, ενώ για άλλους επιστήμονες οι τομείς αυτοί ταυτίζονται, αφού έχουν κοινά χαρακτηριστικά (τη

¹ Μωυσίδης Α. άρθρο: «Κριτική παρουσίαση βιβλίων Νικολόπουλου Τ., & Καπογιάννη Δ. και Λιερού Γ.» Αυγή, 21-4-13.

² Νικολόπουλος Τ., Καπογιάννης Δ. (2012), σ. 69.

συλλογικότητα, τη μη διανομή κερδών, την αυτοδιαχείριση, το κοινωνικό όφελος, Κ.)³.

Αποσαφήνιση των όρων «Κοινωνική οικονομία», «Τρίτος τομέας», «Αλληλέγγυα οικονομία», «Κοινωνία Πολιτών»

Σύμφωνα με μελετητές⁴ «*Η Κοινωνική Οικονομία ή Τρίτος Τομέας αποτελεί το χώρο της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον Ιδιωτικό και το Δημόσιο τομέα της οικονομίας και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με οικονομικούς και κοινωνικούς σκοπούς και στόχους*».

Οι Νικολόπουλος Τ. και Καπογιάννης Δ.⁵ αναφέρουν επίσης ότι «*η κοινωνική ή αλληλέγγυα οικονομία (που εμπεριέχεται και διασταυρώνεται με τον τρίτο τομέα, αλλά δεν ταυτίζεται) είναι η πληθυντική οικονομία* (...), στην οποία αναπτύσσονται δραστηριότητες από συλλογικές πρωτοβουλίες ανθρώπων (κοινότητες ή ομάδες) που παράγουν κοινά αγαθά προς ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών, τις οποίες δεν καλύπτει ούτε το Κράτος, ούτε ο Ιδιωτικός τομέας».

«Ο τρίτος τομέας», σύμφωνα με τον Ζακ Ντελός⁶ (ο οποίος πρώτος οριοθέτησε με σαφήνεια τον τομέα), «(.....) είναι μικρού μεγέθους, αποκεντρωμένος, δημοκρατικά οργανωμένος, διακριτός από την παραδοσιακή οικονομία της Αγοράς και από το Δημόσιο Τομέα και προσβλέπει στην ικανοποίηση αναγκών που δεν καλύπτονται από τους άλλους δύο (2) τομείς». **Σύμφωνα με την Ε.Ε.**, το τρίτο σύστημα ή η κοινωνική οικονομία στην κλασική της θεσμοθετημένη μορφή, **αναφέρεται και περιλαμβάνει θεσμοθετημένες οντότητες** (συνεταιρισμούς, κοινωνικές επιχειρήσεις, εταιρείες αλληλοβοήθειας, ενώσεις, αυτοδιαχειριζόμενα αλληλοβοηθητικά ταμεία, τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης), οι **δραστηριότητες των οποίων ανταποκρίνονται (με την παροχή υπηρεσιών και παραγωγή προϊόντων) σε κοινωνικές ακάλυπτες ανάγκες και βεβαίως ανάγκες των μελών τους**⁷.

³ Kandall J. (2005), στο Νικολόπουλος Τ., (2012).

⁴ Χρυσάκης Μ, Ζιώμας Δ, Χατζαντώνης Δ, Καραμητροπούλου Ντ., 2002, σελ 33- 38, στο Ντούλια Θ. κ.ά (2008), -Ντούλια Θ. κεφ. 1, σελ. 12

⁵ Νικολόπουλος Τ., Καπογιάννης Δ. (2012), σελ. 21.

⁶ J. Delors (1979), στο Νικολόπουλος Τ. κ.ά, (2012), σ. 20.

⁷ Ντούλια Θ., Θεοδωροπούλου Ελ., Μαρκούση Χρ. (2008): Εκπαιδευτικό υλικό στα Προγράμματα Δια Βίου Εκπαίδευσης στα Κ.Ε.Ε και στο Κ.Ε.Ε.ΕΝ.ΑΠ: «Κοινωνική οικονομία - Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», ΥΠΕΠΘ, ΓΓΕΕ, ΙΔΕΚΕ, Αθήνα - Ντούλια Θ.: κεφ 1: «Εισαγωγή στην κοινωνική οικονομία - Κοινωνική επιχειρηματικότητα», σ.12

Σύμφωνα με τον Καρλ Πολάνυι στο Λιερός Γ.⁸ « (...) η κοινωνική οικονομία ορίζεται ως η μη Αγοραία οικονομία, η παραγωγή και η διανομή της οποίας τελούν υπό τον έλεγχο της κοινωνίας και όχι της Αγοράς».

Ο τρίτος αυτός τομέας χαρακτηρίζεται από συλλογικές δραστηριότητες ατόμων και κοινοτήτων, προερχόμενες «εκ των κάτω» και οι οποίες αναπτύσσονται λόγω υπαρχόντων αναγκών και όχι από ενώσεις κεφαλαίων και συνιστά ή επιδιώκει ένα τρίτο εναλλακτικό οικονομικό σύστημα, που αναπτύσσεται με διαφορετικούς οικονομικούς και κοινωνικούς όρους, αξίες και μορφικά και αξιακά χαρακτηριστικά από ότι η κλασική οικονομία της Αγοράς.

1.1.2. Το περιεχόμενο του τομέα της κοινωνικής οικονομίας και οι διαφορές μεταξύ των τριών τομέων της οικονομίας

(Ντούλια Θ. «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», Οσελότος, 2015, σσ 33,34)

α) Το περιεχόμενο του τομέα της κοινωνικής οικονομίας

Η Κοινωνική Οικονομία περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, πρωτοβουλιών και μορφωμάτων (τόσο θεσμικών όσο και άτυπων). Τα μορφώματα αυτά είναι συλλογικές οντότητες με στόχους κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς, προνοιακούς, ενταξιακούς στην αγορά εργασίας, περιβαλλοντικούς, κ.α. Αποτελούν σχήματα τα οποία διαφοροποιούνται τόσο από τους κρατικούς Φορείς όσο και από τις επιχειρήσεις του Ιδιωτικού τομέα (Αγοράς), οι οποίες κινούνται σχεδόν αποκλειστικά με γνώμονα το κέρδος και δεν χαρακτηρίζονται, παρά σπάνια, από τον συλλογικό και κοινωνικό χαρακτήρα τους.

Στις περισσότερες βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες, οι δραστηριότητες κοινωνικής οικονομίας (επιχειρήσεις και οργανισμοί) μπορούν να ομαδοποιηθούν σε μεγάλες κατηγορίες, ανάλογα:

- Είτε με το νομικό - θεσμικό καθεστώς (θεσμική – προσέγγιση)

⁸ Λιερός Γ. (2012) *Υπαρκτός καινούργιος κόσμος (Κοινωνική Αλληλέγγυα και Συνεργατική Οικονομία, Εκδόσεις συναδέλφων, Αθήνα*

⁹ Νικολόπουλος Τ. (2012) «Η κοινωνική οικονομία», άρθρο στον ιστότοπο <http://www.reviews.in.gr/diafora/socialconimy/article>, τελευταία επίσκεψη 9-11-11.

- Είτε με τις κοινές αρχές που υπηρετούν (κανονιστική προσέγγιση)¹⁰

Η ομαδοποίηση βάσει του Νομικού καθεστώτος (Θεσμοθετημένος Τομέας) περιλαμβάνει:

α) Συνεταιρισμούς

β) Εταιρείες ή κοινωνίες αλληλοβοήθειας

γ) Σωματεία, ενώσεις, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς

δ) Ιδρύματα, φιλανθρωπικές, εθελοντικές και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις

ε) Ταμεία αλληλασφάλισης και αλληλοβοήθειας (mutuelles)

στ) Μη κερδοσκοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις

ζ) Κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις

η) Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.σ.Πε)

θ) Αναπτυξιακές Συμπράξεις στο πλαίσιο της κ.π. EQUAL και οργανισμούς προώθησης της απασχόλησης (ιδιαίτερα στην Ιταλία, Γαλλία, Βρετανία και Ελλάδα).¹¹

Η ομαδοποίηση βάσει του σκοπού που υπηρετούν και των αρχών από τις οποίες διέπονται περιλαμβάνει:

α) Τοπικές παραγωγικές δραστηριότητες

β) Ενώσεις εθελοντικής εργασίας

γ) Οργανώσεις γειτονιάς / υπηρεσίες εγγύτητας (proximity services)

δ) Κοινωνικές πρωτοβουλίες για την υγεία, την παιδεία, την κατοικία και οργανώσεις ενίσχυσης του τρίτου κόσμου

ε) Εναλλακτικές - «ηθικές» - τράπεζες

στ) Μ.Κ.Ο (παροχής ποικίλων υπηρεσιών)

ζ) Αλληλέγγυα σχήματα – δίκτυα (π.χ εναλλακτικά νομίσματα, εναλλακτικά παζάρια, δίκτυα παραγωγών πώλησης προϊόντων στους καταναλωτές χωρίς μεσάζοντες, ηθικό εμπόριο, κ.ά.), που αναπτύσσονται σε όλο τον κόσμο και την τελευταία δεκαετία και στην Ελλάδα και τα οποία εμπεριέχουν κυρίως εθελοντικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες.¹² ¹³

¹⁰ Κετζετσοπούλου Μ., (2004), σ. 9

¹¹ Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων (2005), σ. 10-11

¹² Καπογιάννης Δ., Μαυριδάκης Θ., Ναξάκης Χ., Νικολόπουλος Τ., Νικολόπουλος Χ., Παπαδόπουλος Α., Χαραλάμπους Κ., (2005) *Η κοινωνική οικονομία ανάμεσα στο Τοπικό και στο Παγκόσμιο*,

Ορισμένες από αυτές τις οργανώσεις έχουν βαθιές ιστορικές ρίζες, άλλες είναι πιο πρόσφατες.

Η προσέγγιση αυτή δίνει έμφαση στα χαρακτηριστικά και στις **κοινές αρχές** που διέπουν τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, όπως: την αλληλεγγύη, τη συλλογικότητα, τον εθελοντισμό, το συλλογικό όφελος, τη διαχειριστική αυτονομία και τις δημοκρατικές διαδικασίες.¹⁴ (βλ. αναλυτικά ενότητα 2, υποενότητα 2.2.).

Όσον αφορά την Ελλάδα, μετά τη σχετική Νομοθεσία (9/2011), αποσαφηνίστηκε το περιεχόμενο της Κοινωνικής Οικονομίας. Σύμφωνα με το Νόμο Ν. 4019/11 «*Η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει οικονομικές δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από επιχειρήσεις και οργανισμούς, κυρίως συνεταιρισμούς, κοινωνίες αλληλοβοήθειας και σωματεία (ενώσεις), η ίδρυση και η λειτουργία των οποίων διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:*

- *σκοπό έχουν κυρίως την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία, παρά την επιδίωξη κέρδους,*
- *έχουν ανεξάρτητη διοίκηση,*
- *εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων,*
- *αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και στην εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά τη διανομή του εισοδήματος»¹⁵*

Πρακτικά Δ' επιστημονικού συνεδρίου του τμήματος Στελεχών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και Εκμεταλλεύσεων, 6 έως 7 Ιουνίου 2003, (Ανακοινώσεις), Παπαζήσης, Αθήνα: Εισήγηση Ναζάκη Χ., (2005), σ.135

¹³ Ντούλια Θ., κ.ά (2008): Ντούλια Θ., κεφ 1: «*Εισαγωγή στην κοινωνική οικονομία - Κοινωνική επιχειρηματικότητα*», σ. 13.

¹⁴Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας, *Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων*, σ. 10-11

¹⁵ Defourny J., (2001) στο Ν. 4019/11, [http://: www.keko.gr](http://www.keko.gr), τελευταία επίσκεψη 10-7-13.

